

CASTANEA SATIVA 'NIN (Kestane) AFYON'DA YAYILIŞI

Distribution of Castanea Sativa at Afyon

Fatma Kafalı YILMAZ*

ÖZET

Kestane (*Castanea sativa*) kışın yaprağını döken geniş yapraklı ağaç türlerinden biridir. Türkiye'de yaygın olarak Karadeniz sahil kuşağı boyunca yayılış gösterir. Ancak dar alanlı olarak son derece seyrek ve dağınık bir şekilde Batı ve İç Batı Anadolu bölümlerinde de bulunur. İnceleme alanı da bu duruma örnek teşkil eden yerlerden birini oluşturur. Buna göre Afyon yerleşim merkezinin güneybatısında Tezekli tepe (1523 m) ve Ağlayan tepenin (1449 m) kuzey yamaçlarında Alp dere ve Erkmen dere vadileri boyunca kestanenin varlığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelime: Kestane Ağacı, Relikt, Afyon

ABSTRACT

Chesnut (*Cestanea sativa*) is one of the broad leaves - deciduous forest. Chesnut is common along Black Sea coast belt. However, it is met in narrow areas of west and central west Anatolia in a rare and scattered manner. The field of this study instances one of such area. The field is north slopes of Tezeklitepe (1523 m) and Ağlayantepe, along Alpdere and Erkmendere valley that is in the southwest of Afyon. In this area chesnut trees area determined.

Key Word: Cestanea Tree, Relict, Afyon

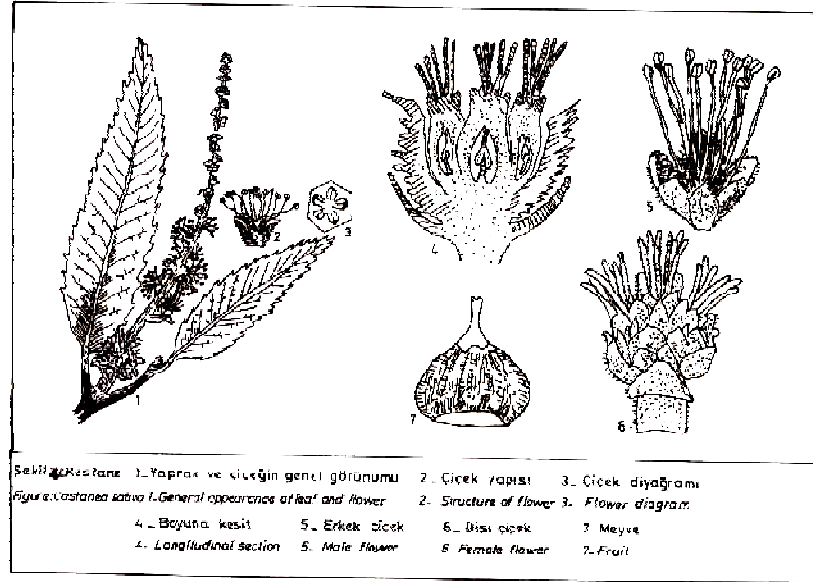
Kestane, kayıngiller (*Fagaceae*) familyasından olup ilk defa 1768 yılında Miller tarafından *Castanea sativa* olarak isimlendirilmiştir. Gaertner isimli araştırmacı da *Castanea vesca* olarak adlandırırken (1788), bir başka araştırmacı (Lam.) tarafından *Castanea vulgaris* olarak isimlendirilmiştir. Ancak daha sonra kestanenin isim babası olan Miller tarafından konulan isim kabul edilmiş ve diğer isimler sinonim olmuştur¹

Kestane, kışın yaprağını döken ağaç türlerinden biri olup, çiçek ve yaprak özellikleri Şekil-1'de gösterilmiştir. Esas yayılış alanı nemli ılıman iklim bölgesidir. Şekil-2'de de görüleceği üzere Türkiye'de en yoğun olarak görüldüğü yerler, Karadeniz sahil kuşağı boyuncadır. Kestane su isteği yüksek olan, ılıman iklim bölgelerinde yetişen ağaç türlerinden biri olması

* Yrd.Doç.Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü

¹ P.H.Davis, Flora Of Turkey, C.VII, s.659, Edinburg.1982.

nedeniyle, doğal yetiştirme ortamında yer aldığı yükselti basamağı 0-1000 m ler arasındır. 1000-1500 m ler arasında ise iğne yapraklı ağaçlarla seyrek ve karışık olarak yer alır.

Şekil-1. Kestane (*Castanea Sativa* Miller). (Akalin,Ş.,Büyük Bitkiler Kılavuzu,Güzel Sanatlar Matbaası, 1956.Ankara ve Brauner,L.-Hasman, M.,Tohumlu Bitkiler Sistematigi. İ.Ü.Yay. no.262, s.176,1945,İstanbul' dan alınmıştır.)

Şekil-2. Kestane'nin (*Castanea Sativa* Miller) Türkiye'deki yayılışı.

Günümüzden yaklaşık 100 bin (135.000) yıl kadar öncesine rastlayan son interglasial dönemde (Avrupa Kuvaterner termonolojisine göre, Riss-Würm buzullararası dönem), Anadolu'nun tamamına yakın bir bölümü gümr bir bitki örtüsü ile kaplı durumdaydı²

Ancak, son buzul (Würm) döneminde, İnterglasial dönemde Batı Anadolu'da yetişen kayın, ıhlamur ve kestane gibi toplulukların büyük bir bölümü ortadan kalktığı, çok az bir bölümünün vadi tabanlarındaki kuytu alanlara çekildiği (ATALAY, İ. 1994) belirtilmektedir.

Diğer yandan Karadeniz Bölgesinde bulunan geniş yapraklı ormanlar, alçak sahaları takiben, Anadolu'nun güney ve güneybatısına kadar devam ediyordu. Nitekim günümüzde kalıntı halinde Ege Bölgesi'nde Gediz kasabası dolaylarında, Murat ve Şaphane dağları ile Çekerek'te (Yozgat) bulunan kayın toplulukları bu durumu kanıtlar niteliktedir. Ayrıca yine Ege bölümünde Bozdağlar, Aydın dağlarının kuzey yamaçlarındaki kestane (*Castanea sativa*) ve nadiren de olsa ıhlamur (*Tilia tomentosa*), Anadolu'nun batısında geniş yapraklı ağaçların yayıldığını belli etmektedir³

ATALAY, İ. (1994) ülkemizde kestanenin Trabzon'un güneyinde, Adapazarı, Hendek, Düzce ovalarının kuzeyindeki alçak platolar, Kocaeli yarımadasının kuzey kesiminde, Gökdere vadisi ile Sakarya nehri arasında, Belgrat ormanında, Samanlı dağlarında, Uludağ ve Domaniç dağlarının kuzeye bakan yamaçlarında kestanenin yayılış gösterdiğini tespit etmiştir.

DAVIS, P.H. (1982) nin ülkemizde yapmış olduğu araştırmada da, Ganos dağı (Tekirdağ), Erdek, Eğridere (Balıkesir), Gemlik'ten Armutlu'ya kadar (Bursa), Düzce - Akçakoca (Bolu), Ayancık - Cevizlikköyü yakınları (Sinop), Ulubey bölgesi (Ordu), Maçka'dan Meryemana ormanına kadar ve Han ırmağı çevresinde (Trabzon), Murgul üstü (Çoruh), Yamanlar dağı, Karagöl (İzmir), Simav (Kütahya), Tatvan ve Gayda yakınları (Van), Honaz dağı ve Beşalan (Denizli) yakınlarında da kestanenin yayılış gösterdiği saptanmıştır.

Nitekim yukarıda belirtilen bu iklim değişmelerinin bir sonucu olarak yayılış alanı genişleyip daralan kestane (*Castanea sativa*), günümüz iklim koşullarının etkili olmaya başlaması ile, nemli ılıman iklimin egemen olduğu Karadeniz sahil kuşağında geniş sahalı yayılış gösterirken Ege ve İçbatı Anadolu bölümünde çok dar ve sadece birkaç yerde olmak üzere kuzeye bakan, nispeten nemli ve kuytu yamaçlarda doğal yetişme ortamı bulmuştur.

² İbrahim Atalay, Türkiye Vejetasyon Coğrafyası, E.Ü. Basımevi, İzmir.

³ Atalay, a.g.e. s.

İnceleme alanı ise bu sınırlı alanlardan biridir. Kestane, Afyon yerleşim merkezinin güneybatısındaki tepelik alanda iki ayrı bölüm halinde yayılış gösterir. Bunlardan biri Çakırköy'ün güneyinde Tezekli tepenin (1523 m) kuzeye bakan yamacındaki Alp dere ve birçok geçici derenin yer aldığı yamaçta görülür (Foto-1 ve 2). Bu bölümde ağaç katında kestane, meşe türleri (*Quercus pubescens* ve *Q.vulcanica*) de iştirak eder (Şekil-3).

Kestanenin yayılış gösterdiği bir diğer alan da Erkmen köyünün güneydoğusunda Ağlayan tepe (1449 m) nin kuzey bölümünde yer alan vadinin iki yamacıdır. Erkmen dere tarafından açılmış bu vadinin yamaçlarındaki kestanenin yayılış alanı Alp dere vadisi çevresindeki yayılışa göre daha dar alanlıdır. Alt seviyelerde meşeler daha yaygın iken (*Q. pubescens* ve *Q.vulcanica*) üst seviyelerde kestane ile karışık olarak bulunur (Şekil-3). Buna göre yamaç boyunca bitki kompozisyonunun genel görünümü 1100-1200 m lerde meşe, 1200-1350 m lerde meşe + kestane, 1350-1450 m seviyelerde ise kestane + titrek kavak şeklindedir.

Çalı katında yaygın olan türler hanımeli (*Lonicera nummularifolia* subsp. *Glandulifera*), *chamaecytisus hirsutus*, laden (*Cistus laurifolius*), üvez (*Sorbus umbellata*), kuşburnu (*Rosa canina*)dur⁴

Kestane topluluğunun bulunduğu yüzeylerde toprağın organik madde bakımından zengin olması nedeniyle kahverengi orman toprakları gelişmiştir.

Sahanın yıllık sıcaklık ortalaması 11.1 °C dir. Karasallık etkilerinin nispeten hissediliyor olması nedeniyle Afyon'da amplitüd değerleri 21.7 °C dir. Ocak ayı sıcaklık ortalaması 0.2 °C, Temmuz ayı sıcaklık ortalaması 21.9 °C dir. Yıllık ortalama yağış miktarının 434.6 mm olduğu Afyon'da en yağışlı mevsim ilkbahardır. Yıllık toplam yağışın %33.6 sı bu mevsimde düşer. Thornthwaite iklim tasnifine göre kurak-az nemli (C1) iklim tipinde olan Afyon'da, su fazlası çok az (61mm) olup kış mevsiminde toplanmıştır (2 ay). Mayıs ile Ekim ayları arasında 6 aylık devrede yağış, potansiyel evapotransprasyondan daha azdır. Mayıs ve Haziran ayları arasında su noksanı topraktaki birikmiş sudan karşılandığından Afyon'da gerçekte 3.5 aylık bir dönem kurak geçer⁵

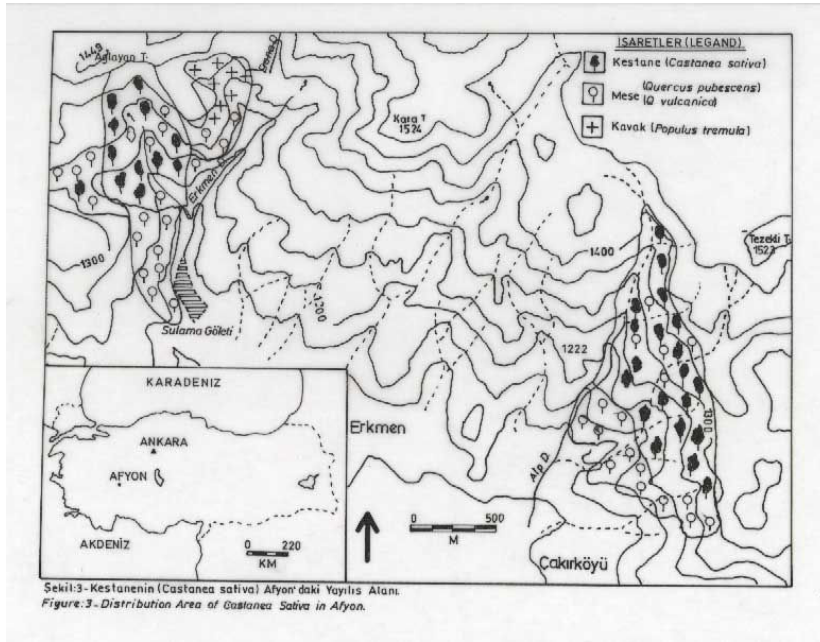
Afyon'un bu iklim özelliklerinde doğal bitki örtüsünün yaygın olarak meşe ve karaçam olması gerekir. Ancak antropojen etkilere bağlı olarak doğal bitki örtüsü önemli ölçüde tahrip edilmiş ve bunun yerini

⁴ Mustafa Kargioğlu, İçbatı Anadolu'dan İki Birlik (*Quercus Cerridis*, *Coryletum Avellanae*, *Quercus Pubescenti-Castanetum Sativa*) XIV. Ulusal Biyoloji. Ondokuzmayıs Üniv. Basımevi, Samsun, 1998.

⁵ Özer Yılmaz, Afyon ve Çevresinin İklim Özellikleri, A.K.Ü., Basımevi. ISBN-975-7150-15-0, Afyon.

özellikle ova tabanında step almıştır. Çevresindeki tepelik alanlarda tahripten korunabilmiş yerlerde ise karaçam, meşe yayılış gösterir. Bunun yanı sıra Sultandağları'nda bu türlerin yanı sıra doğal sedir ağacının da yer aldığı görülür

Sahanın belirtilen genel iklim ve bitki örtüsü özelliklerinin yanı sıra topoğrafik özelliklerinden dolayı lokal iklim farklılığının olması, Afyon ve yakın çevresinde bitki çeşitliliğine neden olmuştur. Bu nedenle kuzeye bakan kuytu ve nemli yamaçlarda sahanın doğal bitki örtüsünden farklı olarak kestanelere rastlanılmaktadır.

Şekil: 3- Kestanenin (*Castanea Sativa*) Afyondaki yayılış alanı

Foto- 1. Tezekli Tepenin Kuzey yamacında yer alan Kestane (*Castanea Sativa* Miller) topluluğunun genel görünümü.

Foto- 1. Tezekli Tepenin Kuzey yamacında yer alan Kestane (*Castanea Sativa* Miller) topluluğunun genel görünümü.

Foto-2. Kestanenin (*Castanea Sativa* Miller) çiçekli görünümü.

Foto-2. Kestanenin (*Castanea Sativa* Miller) çiçekli görünümü